

УДК 347.736

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ПОЗИВАЧА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Роман КИХТЮК,

здобувач

Державного науково-дослідного інституту
Міністерства внутрішніх справ України

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто інститут зловживання процесуальними правами як складова частина реалізації прав позивача в адміністративному судочинстві. Наголошено на недостатній конкретизації та неузгодженості законодавства в частині визначення дії, яка є зловживанням процесуальними правами. На основі доктринального аналізу дефініція «зловживання процесуальними правами» потребує виключення з їх переліку таких дій, як подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер та подання кількох позовів до одного й того самого відповідача (відповідачів) із тим самим предметом та з тих самих підстав, або подання кількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями.

Ключові слова: зловживання, процесуальні права, позивач, адміністративне судочинство, суд, позовна заява, недобросовісна поведінка.

ABUSE OF PROCEDURAL RIGHTS IN THE PROCESS OF IMPLEMENTING THE PROCEDURAL STATUS OF THE PLAINTIFF IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS

Roman KYKHTYUK,

Applicant

of State Research Institute
of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

SUMMARY

The article considers the institution of abuse of procedural rights as a component of the plaintiff's rights in administrative proceedings. There is a lack of concretization and inconsistency of the legislation regarding the definition of actions that are an abuse of procedural rights. On the basis of a doctrinal analysis of the definition of "abuse of procedural rights", it is necessary to exclude from their list such actions as the submission of a knowingly unfounded claim, a claim in the absence of the subject matter of the dispute or in a dispute that is clearly artificial and the filing of several claims against the same defendant (defendants) with the same subject matter and on the same grounds, or the filing of several claims with the same subject matter and on similar grounds, or the Commission of other actions aimed at manipulating the automated distribution of cases between the judges.

Key words: abuse, procedural rights, plaintiff, administrative proceedings, court, statement of claim, unfair behavior.

Постановка проблеми. Реалізуючи права в адміністративному судочинстві, позивач зобов'язаний діяти добросовісно, адже тільки добросовісна поведінка учасників адміністративного судочинства є запорукою швидкого та справедливого розгляду справи судом. Тим часом правозастосовна практика свідчить про значне поширення випадків недобросовісної поведінки учасників адміністративного судочинства, у тому числі позивача. Як правило, недобросовісна поведінка проявляється у зловживанні процесуальними правами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання зловживання правами впродовж тривалого часу досліджується представниками різних галузей наукових знань, з яких варто назвати роботи Д.С. Бакаєва [1], О.О. Мілетич [2], О.О. Перекрестної [3], О.Я. Рогач [4], М.М. Хміль [5]. Водночас у світлі прийняття нової редакції Кодексу адміністративного судочинства України теоретичні аспекти визначення дії, які суд може визнати зловживанням процесуальними правами, є малодослідженими.

Права позивача в адміністративному судочинстві та дії, які можуть бути визнані судом зловживанням проце-

суальними правами, заходи протидії такому зловживанню закріплені у Кодексі адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) [6]. Новелою КАСУ в редакції 2017 р. є впровадження на законодавчому рівні інституту зловживання процесуальними правами. Однак положення законодавства в цій частині є недостатньо конкретизованими, в певній частині не узгоджуються між собою, що зумовлює необхідність подальшого вдосконалення законодавства в цій частині.

Мета й завдання статті. Наведене свідчить про актуальність і доцільність проведення дослідження за обраною темою, метою якого є дослідження сутності та видів зловживання процесуальними правами в процесі реалізації прав позивача в адміністративному судочинстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Неприпустимість зловживання процесуальними правами закріплена однією з основних засад (принципів) адміністративного судочинства. Відповідно до ч. 2 ст. 45 КАСУ зловживанням процесуальними правами суд може визнати дії, що суперечать завданню адміністративного судочинства, та закріплює 5 видів дії, які можуть безу-

мовно кваліфікуватися судом як зловживання процесуальними правами.

Враховуючи завдання адміністративного судочинства, а також те, що перелік дій не є вичерпний, зловживанням процесуальними правами є дії, спрямовані не на справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів та протидію ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави.

Редакція ст. 45 КАСУ викликає зауваження, адже певні її положення можуть негативно вплинути на виконання завдання адміністративного судочинства.

По-перше, вбачається неконструктивним підхід законодавця до наділення суду дискреційними повноваженнями щодо кваліфікації визначених у статті дій як зловживання процесуальними правами, тобто використання мовного обороту «суд може визначити».

Як слушно зауважували ще на етапі прийняття КАСУ фахівці Головного юридичного управління Верховної Ради України, наявність у законопроекті КАСУ таких конструкцій є неприйнятною, оскільки може істотно ускладнити застосування відповідних положень та негативно позначитися на їх законодавчому розвитку, зумовити проблеми з практичним утвердженням та забезпеченням прав і свобод людини і громадянина [7].

Зауваження фахівців співвідносяться із позицією Європейського суду із прав людини у справі «Мюрсел Ерен проти Туреччини» від 7 лютого 2006 р., відповідно до якої будь-яка норма права, яка наділяє дискреційне повноваження, може створити правову невизначеність, яка є несумісною із принципом верховенства права та завдає шкоду суті права людини [8].

Вважаємо, такий підхід законодавця може стати наслідком того, що одному позивачу подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, може не мати правових наслідків, для іншого позивача може стати наслідком застосування судом до нього штрафу чи залишення позовної заяви без розгляду.

У цьому контексті заслуговує на підтримку конструкція ч. 4 ст. 45 КАСУ, відповідно до якої суд зобов'язаний вживати заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами; у разі зловживання учасником судового процесу його процесуальними правами суд застосовує до нього заходи, визначені цим Кодексом.

Отже, на наше переконання, окреслені дискреційні повноваження суду можуть призвести до порушення принципу рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом, який закріплено у ч. 2 ст. 2 КАСУ.

По-друге, визнання зловживанням процесуальними правами таких дій, як подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер, із великою вірогідністю може стати причиною порушення основоположного права кожного на судовий захист.

Таке нововведення зумовлено поширенням випадків подання до суду позовів із метою ініціювання перед судом зупинення дії індивідуального акту за допомогою вжиття забезпечення позову, отримання доступу до певних документів шляхом ініціювання перед судом вжиття способів забезпечення позову тощо.

Аналіз рішень із Єдиного державного реєстру судових рішень свідчить про застосування судами розглядуваної норми. Наприклад, ухвалою Кіровоградського окружного адміністративного суду від 05.01.2018 р. № у справі № П/811/21/18 повернуто позов Фермерського господарства «МІФ» до Державної фіскальної служби України про визнання протиправними дії з надання відмови з тих підстав, що зміст позову свідчить про його явну необґрунтова-

ність та безпідставність, що свідчить про недобросовісне користування правом на звернення до суду, використання його всупереч завданням, меті та принципам адміністративного судочинства [9]. Варто зазначити, що в судовому акті не вказано аргументів, які дали суду право зробити висновок про явну необґрунтованість та безпідставність позову.

Ст. 55 Конституції України гарантує кожному право на судовий захист [10]. У ст. 6 § 1 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантовано «право на суд» та «право на доступ до суду» [11]. У своїх рішеннях Європейський суд із прав людини, практика якого з огляду на вимоги ст. 17 Закону «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» є обов'язковою для застосування, неодноразово констатував, що ці права не є абсолютними, а можуть бути обмежені, але лише таким способом та до такої міри, що не порушують зміст цих прав [12; 13]. Вважаємо, що вирішення судом питання про те, чи мають місце підстави подання позову на попередніх стадіях адміністративного судочинства з великою вірогідністю може порушити зміст «права на суд» та «права на доступ до суду», адже тільки в процесі розгляду справи можна встановити, чи були підстави для його подання.

Крім того, подання безпідставного позову є основною підставою для відмови у задоволенні позову. Поряд із цим, відповідно до ч. 3 ст. 45 КАСУ, якщо подання скарги, заяви, клопотання визнається зловживанням процесуальними правами, суд з урахуванням обставин справи має право залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання.

З огляду на положення ч. 2 ст. 159 КАСУ позовна заява є одним із видів заяв. Тобто подання безпідставного позову є підставою для залишення його без розгляду або повернення. Водночас у ст. 169 КАСУ наведений вичерпний перелік підстав для повернення позовної заяви і у відповідному переліку відсутня така підстава для повернення позовної заяви, як визнання позову безпідставним та таким, що є зловживанням правом. Отже, прослідковується явна непослідовність законодавця. Крім того, сумнівно вбачається ефективність такого заходу боротьби зі зловживанням процесуальними правами, адже повернення чи залишення позову без розгляду не позбавляють особу права повторно подати позов, який іншим суддею може бути не кваліфікований як безпідставний або позов штучного характеру.

Як слушно зауважує С. Базилевський, спірним є отождолення випадку зловживання правом на звернення до суду за судовим захистом із подачею необґрунтованого та безпідставного позову, оскільки у разі подачі необґрунтованого позову позивач може не мати умислу на зловживання процесуальними правами, адже він може бути переконаним у тому, що обґрунтування та підстава позову, наведені у позовній заяві, цілком достатні для задоволення позовних вимог. Науковець вважає очевидним те, що не завжди необґрунтованість позову свідчить про зловживання особою правом на позов [14, с. 72].

О.А. Голубцова поділяє наведену думку і уточнює, що в таких випадках варто допускати звичайну недобросовісність позивача у разі написання позовної заяви, зловживання правом є одним із проявів недобросовісності, що може полягати як у зловживанні правами, так і в необачливості, неналежному користуванні правами [15, с. 51].

На складності розпізнання ситуації, де має місце зловживання процесуальними правами, а де – реалізація наданого законом права на звернення за захистом своїх прав, наголошує Р.Ф. Гонгало, підкреслюючи, що закріплення у процесуальному законі права суду відмовляти у прийнятті позову, подача якого кваліфікується як зловживання процесуальними правами, не здатне вирішити проблему,

а може тільки сприяти можливості появи нових зловживань – вже з боку суду [16, с. 29].

Окрім цього, законодавець, визначаючи цей вид зловживання процесуальними правами, використовує словосполучення «позов штучного характеру», не подаючи жодної ознаки такого позову, критеріїв, за якими позов можна визнати таким, що має штучний характер. Вважаємо, що без розгляду справи по суті зробити це майже неможливо. З цього приводу підтримуємо науковців, які стверджують, що межа між безпідставним позовом, в обґрунтованості якого впевнений позивач, та очевидно штучним позовом досить тонка, а за наявності креативних юристів – практично невліва [17].

Д.А. Козачук вважає проблемним застосування законодавства в цій частині з огляду на те, що у категоріальному апараті законодавства не визначено, який позов є «безпідставним» та якими є критерії його «безпідставності». На переконання науковця, у загальному вигляді можна визначити безпідставний позов як такий, що спрямований на відкриття провадження у справі без правових підстав, повної відсутності доказів із метою створення проблем опоненту [18, с. 687].

На переконання А.В. Юдіна, помилковим є визнання судом лише на підставі суддівського розсуду дії сторін як таких, що є зловживанням, оскільки все судочинство тією чи іншою мірою засноване на розсуді суду [19, с. 348].

На підтримання наведеної позиції А.В. Юдіна С. Андронов констатує: «Суддівський розсуд у процесі протидії зловживанню процесуальними правами може бути ефективним у разі так званих очевидних зловживань, коли не може бути жодних сумнівів у тому, що особа своїми діями прагне досягнення суспільно шкідливого результату» [20, с. 28].

У світлі наведеного варто підтримати суб'єктів законодавчої ініціативи щодо внесення у квітні 2018 р. до Верховної Ради України законопроекту № 8228 від 05.04.2018 р. «Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо уточнення переліку дій, які можуть бути визнані зловживанням процесуальними правами)», яким пропонується виключення з переліку дій, які суд може кваліфікувати як зловживання процесуальними правами подання таких дій, «подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер» [21].

Підтримуючи суб'єкта законодавчої ініціативи в цій частині, вважаємо, що більш конструктивним у разі подання таких позовів є їх оперативний розгляд по суті, відмова у вжитті заходів забезпечення позову, відмова у зупиненні провадження по пов'язаних справах, заради яких може бути подано так званий «штучний позов» тощо.

По-третє, подання кількох позовів до одного й того самого відповідача (відповідачів) із тим самим предметом та з тих самих підстав, або подання кількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями за своєю суттю не може визнаватися зловживанням процесуальним правом із наступних підстав.

Так, сутність зловживання процесуальними правами жваво досліджується у науковій літературі. На думку С. Петренко, зловживання процесуальними правами можна визначити як дії або бездіяльність учасників процесуальних правовідносин, що спрямовані на реалізацію учасниками процесуальних прав із метою заповідання майнової або немайнової шкоди іншим учасникам процесу або як діяльність, спрямовану на реалізацію особою свого права всупереч закону [22, с. 18].

А.О. Акімова вважає, що під зловживанням процесуальними правами треба розуміти умисні недобросовісні

дії учасників цивільного процесу, які порушують умови здійснення суб'єктивних процесуальних прав і створюють оманливе переконання про їх дійсну реалізацію [23, с. 67].

Своєю чергою, А.В. Юдін зловживання процесуальними правами визначає таким чином: «Умисні недобросовісні дії учасників процесу, що супроводжуються порушенням умов здійснення суб'єктивних процесуальних прав і здійснюються лише з видимістю реалізації таких прав, пов'язані з обманом щодо відомих обставин справи, з метою обмеження можливості реалізації або порушення прав інших осіб, що беруть участь у справі, а також із метою перешкоджання діяльності суду з правильного і своєчасного розгляду й вирішення справи, що тягне за собою застосування заходів процесуального примусу [19, с. 57].

Процесуальний аспект правової природи зловживання процесуальними правами підкреслює і А.В. Смітюх, який виділяє такі ознаки зловживання процесуальними правами: 1) суб'єкти зловживання – особи, які беруть участь у справі, наділені відповідними процесуальними правами за ГПК України; 2) характер дії – недобросовісна поведінка; 3) мета дії – прихована та пов'язана з прямим умислом; 4) наявність певного інтересу в учасника судового процесу, який зловживає правом [24, с. 13].

За визначенням Ю.Ю. Цал-Цалко та А.А. Кузнецова, зловживанням процесуальними правами є недобросовісне та невідповідне призначенню використання особою суб'єктивного права на судовий захист, внаслідок чого погіршується правове становище іншої сторони правового конфлікту і не досягається мета законодавця, якої він мав досягти, приймаючи норму права, з якої суб'єктивне право випливає [25, с. 49; 26, с. 78].

На переконання Я.В. Грель, зловживання процесуальним правом полягає в його здійсненні проти правильного, своєчасного розгляду і вирішення справи, рівності сторін чи несправедливого результату для іншої сторони [27, с. 139].

Д.А. Козачук вважає, що зловживання процесуальними правами передбачає їх використання усупереч прямому призначенню з метою отримання певної вигоди [18, с. 687].

Незважаючи на різноманіття наукових підходів до цього питання, можна зазначити, що здебільшого зловживанням процесуальними правами науковці визначають дії щодо неправомірної реалізації процесуальних прав, які вчиняються учасниками судового процесу. Такий підхід є виваженим, бо процесуальними правами сторона наділяється тільки з моменту отримання статусу позивача або відповідача, тобто винесення судом ухвали про відкриття провадження у справі. Процесуальні права учасників справи закріплені у ч. ч. 3, 4 ст. 44 КАСУ, у переліку яких не вбачається права на подачу позову.

Таким чином, означені у п. 2 ч. 2 ст. 45 КАСУ дії не завжди можна вважати зловживанням процесуальними правами, а тільки якщо по одній із таких справ буде відкрито провадження у справі. Враховуючи уточнення у п. 2 ч. 2 ст. 45 КАСУ мети подання кількох позовів до одного й того самого відповідача (відповідачів) із тим самим предметом та з тих самих підстав, або подання кількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій (маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями), така ситуація є маловірогідною.

Крім цього, у науковій літературі наголошено, що свідоме зловживання позивачем своїм правом на подачу позовної заяви має місце у випадках, коли позивач та його представник можуть бути зацікавлені у передачі справи на розгляд конкретно визначеному судді, оскільки можуть бути з ним особисто знайомі та мати дружні стосунки; задля досягнення цієї мети позивач подає майже одночасно однакові позовні заяви, розраховуючи на те, що автомати-

зована система документообігу признає по цих заявах різний склад суду, при цьому умисно залишає суду підстави для залишення позовної заяви без руху, наприклад не сплачуючи ставку судового збору; після цього позивач усуває недоліки в оформленні позовної заяви по справі, що розподілена бажаному складу суду [23, с. 67].

На наше переконання, А.О. Акімова не враховує той факт, що бажання позивача на розподіл справи певному судді може бути пов'язане також із тим, що певний суддя є більш кваліфікованим у розгляді певної категорії спорів, ніж інші судді суду, є більш дисциплінованим, що виключить затягування розгляду справи, відповідає більш високим стандартам професійної етики в суддівському корпусі тощо. Звісно, всі судді мають відповідати високому рівню професійної етики та мати високу кваліфікацію, проте реалії сьогодення, показники роботи Кваліфікаційного комісії суддів дають право допускати інше. В таких випадках подання однакових позовів можна кваліфікувати не як зловживання процесуальними правами, а як забезпечення реалізації права на ефективний судовий розгляд.

У світі розглядаємо питання підтримуємо позицію А. Приходька, який зазначає, що є небезпечним та неефективним за допомогою категорії зловживання правом шукати шляхи нейтралізації прийомів протидії правосуддю, адже посиленням на зловживання (істинні або мнимі) можна виправдовувати процесуальні недоліки у роботі самої судової влади країни [28, с. 269]. Таким чином, ефективно вбачається концентрація законодавця не на боротьбі зі зловживанням сторонами своїми правами у судових процесах, а розробка та прийняття таких процесуальних норм, які б унеможливили такі зловживання та взагалі не викликали в осіб бажання зловживати правами.

Сумнівними є і заходи протидії таким діям. Як вже зазначалось, ч. 3 ст. 45 КАСУ закріплює наслідком подання таких позовів залишення без розгляду або повернення скарги, заяву, клопотання, відповідно до ч. 3 ст. 149 КАСУ, суд з урахуванням конкретних обставин справи може стягнути штраф як з учасника справи, так і з його представника. При цьому аналіз судової практики дає змогу дійти висновку, що суди рідко застосовують штрафи за таке зловживання процесуальними правами. Наприклад, Ухвалою від 26 січня 2018 р. суддя Львівського окружного адміністративного суду О.І. Коморний, кваліфікуючи дії позивача як зловживання процесуальними правами, просто повернув позовну заяву, незважаючи на те, йому автоматизованою системою розподілені три однакові позовні заяви від приватного підприємства «Центр технологій будівництва», які надійшли поштою до суду 22.01.2018 р. (вх. № 1582, вх. № 1603, вх. № 1614) [29].

Висновки. Підбиваючи підсумки, зазначимо, що адміністративне процесуальне законодавство в частині визначення дій, які є зловживанням процесуальними правами, потребує виключення з їх переліку таких дій, як подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер та подання кількох позовів до одного й того самого відповідача (відповідачів) із тим самим предметом та з тих самих підстав, або подання кількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями.

Запропоновані зміни варто внести до ч. 2 ст. 45 КАСУ.

Впровадження таких змін у чинне законодавство забезпечить реалізацію права кожного на судовий захист та підвищить довіру до судової влади та держави загалом.

Обґрунтування пропозицій щодо заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами має стати предметом подальших наукових досліджень.

Список використаної літератури:

1. Бакаєв Д.С. Концепція зловживання правом у правовій доктрині: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Держ. вищ. навч. закл. «Запоріж. нац. ун-т». Запоріжжя, 2013. 18 с.
2. Мілетич О.О. Зловживання правом: теоретико-прикладний аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2015. 18 с.
3. Перекрестная О.О. Зловживання процесуальними правами в господарському судочинстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Ін-т екон.-прав. дослідж. Київ, 2014. 20 с.
4. Рогач О.Я. Зловживання правом: теоретико-правове дослідження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2011. 34 с.
5. Хміль М.М. Принцип неприпустимості зловживання правом (теоретико-правові аспекти): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01; Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2005. 19 с.
6. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35–36.
7. Зауваження Головного юридичного управління до проекту Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» (реєстр. № 6232). Дата оновлення: 23.11.2017 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415 (дата звернення: 10.01.2019).
8. Рішення Європейського суду із прав людини у справі «Мюрсел Ерен проти Туреччини» від 7 лютого 2006 р. URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=ARB002;n=36509#03173850403958426> (дата звернення: 10.01.2019).
9. Ухвала Кіровоградського окружного адміністративного суду від 5 січня 2018 р., судова справа № П/811/21/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71465604#> (дата звернення: 10.01.2019).
10. Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. 82 с.
11. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р.: Ратифіковано Законом України від 17.07.1997 р. № 475/97. Дата оновлення: 09.02.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр> (дата звернення: 10.12.2018).
12. Case of Stanev v. Bulgaria (Application no. 36760/06): Judgment European Court of Human Rights, 17 January 2012. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108690> (Last accessed: 10.01.2019).
13. Case of Philis v. Greece (Application no. 12750/87; 13780/88; 14003/88): Judgment European Court of Human Rights, 27 August 1991. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57681> (Last accessed: 10.01.2019).
14. Базилевський С. Зловживання процесуальними правами в адміністративному процесі. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2018. № 2. С. 70–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2018_2_10 (дата звернення: 10.01.2019).
15. Голубцова Е.А. Добросовестность: злоупотребление гражданским правом и усмотрение суда. Зловживання цивільними процесуальними правами: шляхи протидії: матеріали круглого столу (м. Одеса, 27 листопада 2015 р.). Одеса: Фенікс, 2015. С. 51–54.
16. Гонгало Р.Ф. Зловживання цивільними процесуальними правами в контексті тлумачення окремих складових принципу диспозитивності. Зловживання цивільними процесуальними правами: шляхи протидії: матеріали круглого столу (м. Одеса, 27 листопада 2015 р.). Одеса: Фенікс, 2015. С. 29–31.
17. Павленко В. та Нестеренко А. Новий ГПК і процесуальні диверсії: тест на сумісність. Закон & юрист. 2018. № 4.

URL: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA011201 (дата звернення: 10.01.2019).

18. Козачук Д.А., Басалюк Н.В., Таркін В.П. Зловживання учасниками процесу своїми процесуальними правами в адміністративному судочинстві Молодий вчений. 2018. № 4(2). С. 685–689. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_4\(2\)_79](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_4(2)_79) (дата звернення: 10.01.2019).

19. Юдин А.В. Злоупотребление процессуальными правами в гражданском судопроизводстве: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.15 / Санкт-Петербургский гос. ун-т. Санкт-петербург, 2009. 537 с.

20. Андронов І.В. Суддівський розсуд при ухваленні судових рішень як інструмент протидії зловживанню процесуальними правами. Зловживання цивільними процесуальними правами: шляхи протидії: матеріали круглого столу (м. Одеса, 27 листопада 2015 р.). Одеса : Фенікс, 2015. С. 26–29.

21. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо уточнення переліку дій, які можуть бути визнані зловживанням процесуальними правами)» № 8228 від 05.04.2018 р. Дата оновлення: 10.04.2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63791 (дата звернення: 10.01.2019).

22. Петренко В.С. Механізм запобігання та протидії зловживанню процесуальними правами у цивільному судочинстві Зловживання цивільними процесуальними правами: шляхи протидії: матеріали круглого столу (м. Одеса, 27 листопада 2015 р.). Одеса : Фенікс, 2015. С. 15–20.

23. Акімова А.О. Зловживання позивачем правом на звернення до суду з метою встановлення найбільш сприятливих мов для розгляду справи. Зловживання цивільними процесуальними правами: шляхи протидії: матеріали круглого столу (м. Одеса, 27 листопада 2015 р.). Одеса : Фенікс, 2015. С. 66–69.

24. Смітюх А.В. Что такое процессуальные диверсии. Юридическая практика. 2005. № 1 (367). С. 12–13.

25. Цал-Цалко Ю.Ю. Відображення проблематики зловживання процесуальними правами: шляхи протидії: матеріали круглого столу (м. Одеса, 27 листопада 2015 р.). Одеса : Фенікс, 2015. С. 48–51.

26. Кузнецов А.А. Злоупотребление правом в правоотношениях между акционером и акционерным обществом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Самарский гос. эконом. университет. Самара, 2012. 173 с.

27. Грель Я.В. Злоупотребление сторон в гражданском и арбитражном процессе: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.15 / Сибирское отделение института философии и права. Новосибирск, 2006. 207 с.

28. Приходько А.И. Воспрепятствование разрешению дел в арбитражных судах. М. : Волтерс Клувер, 2006. 357 с.

29. Ухвала Львівського окружного адміністративного суду від 26 січня 2018 р., судова справа № 813/299/18 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71813848> (дата звернення: 10.01.2019).

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Кихтюк Роман Миколайович – здобувач Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Kykhtuk Roman Mykolaiovych – Applicant of State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

freedomhappy@gmail.com